

ÜSKÜDAR'DA YATIR VE ZİYARET YERLERİ The Places of Antombed Saint, and Pilgrimage in Üsküdar

Metin ÖZARSLAN*

Özet: Bu çalışmada İstanbul'da yatır ve ziyaret yerleri ele alınmıştır. Üsküdar merkezli olarak yapılan incelemede, bu semtteki ziyaret yerleri ve ziyaret gelenekleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar sözcükler: İnanç, yatır, ziyaret, İstanbul, Üsküdar.

Abstract: *It has been treated the places of entombed saint and pilgrimage in İstanbul, Üsküdar as a subject matter. At the same time it has been given information the traditions of this places.*

Keywords: *Cult, entombed saint, pilgrimage, İstanbul, Üsküdar.*

İnançlar ve İnanışlara Dair

İnanç kelimesinin sözlük anlamı “kişi veya toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” demektir. Bu şekliyle inanç kavramı insan düşüncesinin çok geniş bir kısmını ele alır. Belli bir toplumun eski dinlerinden miras kalıp yeni dininde yaşattığı, uyumlaştırdığı yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlar halkbiliminin konusudur. Halkbilimi yazılı kurallara bağlı, “kitabî” ve toplumun resmi eğitim ve öğretim kurumlarınca benimsenip öğretilmesi anlamında belli bir kesinlik ve katılığa kavuşmuş bulunan din ve ahlak kurallarıyla, inanç ve inanışlar ile ilâhiyatçılar ilgilenir¹. Kısaca “halk inançları” diye adlandırılan bu araştırma alanı, eski dinlerden aktarılanlarla, resmi dinin inançlarının türlü nedenlerle geniş halk yığınları arasında çeşitlenerek aldığı yeni yorum ve inanış şekilleridir. Bunlar, “resmî” veya “kitabî” din öğretisini temsil eden din adamları ve bilginlerince

* Doç. Dr.-, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Halkbilimi, normatif, yâni “iyi” veya “kötü” şeklinde bir “değer koyucu” bilim alanı değildir. Bu nedenle, halk inanışları konusunda da, onların “iyi, kötü” veya “doğru, yanlış” olup olmadıklarını araştırmaz. Halkbilimi, geniş halk yığınları arasında inanılan ve uygulanan olgular olarak, halk inanışlarını tespit eder ve onların içeriklerini, uygulanış biçimlerini ve belli örnekler üzerine kalıplaşarak yapılanışlarını anlamaya ve açıklamaya çalışır. En önemlisi de, bütün bunları yaparken, olay ve olgular karşısında nesnellikten ayrılmasına yol açabilecek herhangi bir şekilde değer hükümü belirtmez.

çoğunlukla “hurâfe” veya “batıl inanç” olarak adlandırılmak suretiyle, resmi dinin dışında oldukları vurgulanan, yaygın inanış şekilleri, yorum ve uygulamalarıdır.

Yatır Ziyareti Gelenekleri ve Yatırlar

Yatır ziyaretleri ermişliğine inanılan kişilerin mezarlarına gidilerek onların aracılığı ile Tanrıdan dertlerine deva dileme temel düşüncesi etrafında gerçekleşen bir törendir. Türk kültüründe yatır ziyaretleri, aynı zamanda belli günlerde yöre halkının buluştukları yerlerdir. Yatır ziyaret törenleri, yatırın mahiyetine göre birkaç temel tipe ayrılabilir. Bunlardan birincisi yatırın yılda bir kez ve belli bir tarihte büyük bir kalabalık tarafından ziyaret edilmesidir. Bu tür ziyaretlerde, bireysel veya ortaklaşa kesilen adak kurbanları ve yapılan büyük “hayır yemeği” ile dualar, ziyaretin esasını teşkil eder. İkinci tür yatır ziyaretlerinde, yatırın soyundan olduğuna inanılan “ocak” veya “ocaklı” ziyaret edilir. “Sarılık ocağı, fitik ocağı, köstebek ocağı” gibi adlar taşıyan bu ocaklarda, dertliler, “ocaklı” denilen kişilerin yaptığı çeşitli ilaçlardan çare umar. Üçüncü bir tip yatır ziyareti ise, belli bir tarihe bağlanmamıştır ve ihtiyaç sahipleri bu tür bir ziyareti gerekli gördükleri zaman gerçekleştirirler ve gittikleri yatıra adak ve dua niyetlerini gerçekleştirirler.

Türk kültürü içerisinde türbe, yatır ve adak yerleriyle ilgili inançlar oldukça fazla ve yaygındır. Orta Asya Türkleri ve Türkiye Türkleri arasındaki kültür bağları ve inanç sistemleri incelendiğinde türbeler, yatırlar ve adale yerleriyle ilgili inanç ve uygulamaların günümüzde hâlâ canlı olarak yaşamakta olduğu ve ağaçlara bez [nezir] bağlamak, değişik yerlere kurban kesmek, evliya ve türbeleri ziyaret etmek ve adaklar adamanın Türklerin İslamiyet öncesi dini inançlarından kalma bir anlayış olduğu bilinen bir husustur.

Bu yazıda Üsküdar sınırları yaşadıkları bilinen ve içinde tarihi seyir içinde veli, derviş, dede, baba, ermiş olarak kabul gören manevî şahsiyetler etrafında oluşa gelen ziyaret adabı konu edilmiştir. Bu yerler şunlardır:

a. Tarihi seyir içinde adaları tesbit edilebilen tekkeler: Acıbadem Tekkesi, Afganlılar Tekkesi (Kalenderhane Tekkesi), Ahmediye Camii Rufaî Tekkesi (Şeyh Mahmut Efendi Tekkesi), Alaca Minare Tekkesi (Şeyh Sadık Efendi Tekkesi), Arif Dede Efendi Tekkesi, Atik Valide Sultan Tekkesi (Karabaş-ı Velî Tekkesi), Avnizâde Tekkesi, Ayşe Sultan Tekkesi, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Tekkesi, Cedid Hacı Dede Tekkesi, Çamlıcalı Mehmet Efendi Tekkesi, Ekmek Yemez Tekkesi (Emek Yemez Tekkesi), Feyzullah Efendi Tekkesi (Şeyh Rûmî Efendi Tekkesi), Gizlice Evliya Tekkesi, Halim Gülüm Tekkesi (Halim Kerim Tekkesi Veya Zincirlikuyu Tekkesi), Hallaç Baba Tekkesi (Gani Efendi Tekkesi), Hindiler Tekkesi (Feyzullah Efendi Tekkesi), Hüseyin Efendi Dergâhı (Beylerbeyi Bedevi Tekkesi), İbrahim Ağa Camii Tekkesi, Kapıcı Tekkesi, Karacaahmet Tekkesi, Kartal Ahmet Baba Tekkesi, Küçük Çamlıca Tekkesi, Malatyalı İsmail Ağa

Tekkesi, Miskinler Tekkesi, Muhyi Efendi Tekkesi (Himmet Baba Tekkesi), Musa Baba Tekkesi (Selim Efendi Tekkesi-Sadık Efendi Tekkesi Veya Çınar Tekkesi), Nurbaba Tekkesi, Özbekler Tekkesi (Hacı Hoca Tekkesi), Raufî Ahmet Efendi Tekkesi, Saçlı Halil Efendi Tekkesi, Saçlı Şeyh Hüseyin Efendi Tekkesi, Safvetî Paşa Tekkesi, Salı Tekkesi, Sandıkçı Şeyh Edhem Baba Tekkesi, Serbölük Şeyh Ahmet Keşfî Efendi Tekkesi, Seyfeddin Efendi Tekkesi, Şah Kulu Sultan Tekkesi (Merdivenköyü Tekkesi), Şeyh Celâleddin Efendi Tekkesi, Şeyh Hafız Tekkesi (Şeyh Hafız İsmail Efendi Tekkesi), Şeyh Hasib Efendi Tekkesi (Şeyh Sadık Efendi Tekkesi), Şeyh Mustafa Efendi Tekkesi, Şeyh Mustafa Efendi Tekkesi (Şeyh Camii), Şeyh Nuri Efendi Tekkesi (Çarşamba Tekkesi), Şeyh Sadık Efendi Tekkesi (Şeyh Hafız Efendi Tekkesi), Tahir Baba Tekkesi (Nur Baba Tekkesi), Toygar Tepe Tekkesi, Ümmi Ahmet Efendi Tekkesi, Yarıncı Dede Tekkesi (Öküz Limanı Tekkesi).

b. Tarihi seyir içinde adları tesbit edilebilen türbeler: Abacı Dede Türbesi, Abdurrahman Gazi Türbesi, Ahmet Bey Türbesi, Alemdar Ahmet Baba Türbesi, Alemdar Baba Türbesi, Ali Rıza Efendi Türbesi, Asadar Baba Türbesi, At Türbesi, Ayşe Hanım Sultan Türbesi, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii Türbeleri, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi, Balcı Baba Türbesi (Kovacı Dede Türbesi), Bandırmalı Şeyh Yusuf Nizameddin Efendi Türbesi, Behram Paşa Türbesi, Beyazizâde Ahmet Efendi Türbesi, Cennet Efendi Türbesi, Divitçi Şeyh Mustafa Türbesi, Ebu'd-Dürda Türbesi (Ebu'd-Derda Türbesi), Emetullah Valide Sultan Türbesi, Faik Paşa Türbesi, Fatma Hanım Sultan Türbesi, Fenâyî Ali Efendi Türbesi, Garip Dede Türbesi, Gizlice Evliya Türbesi Ve Yer Sarsan Baba Türbesi, Gülfem Hatun Türbesi, Gülnuş Emetullah Valide Sultan Türbesi, Hacı Ahmet Paşa Türbesi, Halil Paşazâde Mahmut Bey Türbesi, Hallaç Baba Veya Gani Efendi Türbesi, Haşim Baba Türbesi, Haydar Baba Türbesi, Himmet Dede Türbesi, İsimsiz Türbe, İskender Baba Türbesi, İvaz Fakih Türbesi, İzmirli Ali Paşa Türbesi, Kaptan-I Derya Sinan Paşa Türbesi, Karacaahmet Sultan Türbesi, Kavsara Mustafa Baba Türbesi, Keççe Dede Türbesi, Korucu Baba Türbesi, Köstendili Ali Alâaddin Efendi Türbesi, Lütfî Bey Türbesi, Malatyalı İsmail Ağa Türbesi, Mihrimah Sultan Camii Türbesi, Mustafa Çelebi Sofası, Nakkaş Baba Türbesi, Nalçacı Şeyh Halil Efendi Türbesi, Nasuhî Mehmet Efendi Türbesi, Nişancı Hamza Paşa Türbesi, Osman Bey Türbesi, Ömer Dede Ve Üç Yatırlar Türbesi, Reisü'l-Hattatîn Hamdullah Efendi Hazîresi, Reisü'l-Hulefa Mak'ad Ahmet Efendi Türbesi, Reji Komiseri Menapirzâde Nuri Bey Türbesi, Rum Mehmet Paşa Türbesi, Saadeddin Efendi Açık Türbesi, Sadrazam Ethem Paşa Türbesi, Sadrazam Halil Paşa Türbesi, Sadrazam Halil Paşa'nın Gömülü Bulunduğu Türbe, Salih Efendi Türbesi, Sarı Kadızâde Şeyh Mustafa Dede Efendi Türbesi, Süt Baba Türbesi, Şair Şem'i Şem'ullah Efendi Türbesi, Şemsi Paşa Türbesi, Şeyh Mehmet

İzzî Bedreddin Efendi Açık Türbesi, Şeyh Mehmet Muhyiddin Efendi Türbesi, Şeyh Mehmet Nuri Efendi Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi Türbesi, Şeyh Mustafa Efendi Türbesi, Şeyh Osman Şems Efendi Türbesi, Şeyh Saçlı Halil Dede (Halil Çelebi Türbesi), Şeyhülislam Arif Hikmet Beyefendi Haziresi, Şeyhülislam Minkârîzâde Yahya Efendi Türbesi, Tekeli Mustafa Paşa Türbesi, Ümmügülsüm Hanım Türbesi, Üsküdar Mevlevihanesi Türbesi, Zeynep-Kâmil Türbesi

Üsküdar'da varlıkları bilinen ve yukarıda adları verilen tekkelerde [dergâh] yetişmiş ve yine Üsküdar sınırları içinde yer alan üstte adları anılan türbelerde defnolunmuş bu manevî şahıslarla ilgili olarak halk arasında yaşatılan adak ve ziyaret yerleri, bu adak ve ziyaretler etrafında oluşan geleneksel uygulamaların muhtevası ve işlevi incelenmesi düşünülmele beraber, bu inceleme bir yazı sınırlarını aşacağı için burada genel hatları üzerinden bir özet bilgi verilmekle yetinilmiştir². Bu mekanlardan öne çıkanlar hakkında aşağıda kısa bilgiler verilmiştir.

1. *Abacı Dede Türbesi*: Abacı Dede Türbesi, Toptaşı Camii'nin kuzey batısında ve Abacı Dede Sokağı ile Toptaşı Meydanı Sokağı'nın birleştiği yerdedir. Abacı Dede, Üsküdar'ın büyük şöhret sahibi, cezbeli dervişlerinden biridir. 1704 tarihindeki vefat etmiş olduğu ve oturduğu mahal olan bu yere gömüldüğü söylenmektedir. Halk arasındaki rivayetlerin birine göre, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Abacı Dede için sonradan bir türbe yaptırmıştır. Abacı Dede'nin, 'aba' denen kalın, yünlü bir kumaştan elbise yapıp sattığı, hayatı boyunca bir abası olduğu ve hatta "Bir abam var atarım / Nerde olsa yatarım" tekerlemesinin bu zat tarafından söylendiği ile ilgili rivayetler semt sakinlerince söylenmektedir.

2. *Alemdar Baba Türbesi*: Bu türbe Alemdağı üzerinde ve bu dağın köye bakan yamaçlarında ve oldukça yüksek bir mevkededir. Türbe bugün askeri bölge sınırları içindedir. Alemdar Baba, Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinde büyük emeği sahibi olan ünlü bir Türk kumandanıdır. Asıl adı Tur-Hasan Bey olup Turasan veya Torasan isimleriyle de anılır. Tur-Hasan Bey'in Anadolu'ya gaza yapması Danişmendnâme'de detaylı olarak anlatılmıştır.

3. *Asalı/Asadar Baba Türbesi*: Bu açık türbe, Bülbüldere semtinde ve Fezziye Camii'nin avlusu yanında ve Selânikliler Sokağı'nın sol tarafında yer almakta olup açıktır. Halk arasında "yürümekte geciken çocukların getirilip ziyaret ettirilip etrafında gezdirilmesinden sonra yürüdükleri" söylenir. Geçen asırda türbe civarında bayram yeri kurulduğu da bilinmektedir.

---

² Konu kitap boyutunda hazırlanmış olup yayım aşamasındadır ve kısa bir süre zarfında ilgililerin hizmetine sunulacaktır.

4. *At Türbesi*: At Evliyası adıyla da anılan bu türbe, Selimiye civarında, Harem İskeleyi Sokağı ile Selimiye Hamam Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci sokağın sol tarafında, yüksek bir bahçe içinde idi. Sultan II. Osman'ın (1618-1622) Sisli Kır, adlı atının ölümüyle Üsküdar Sarayı'nın bahçesine gömülmesinden sonra sarayın yıkılması ve Selimiye Mahallesi'nin yapılması üzerine söz konusu mezar açıkta kalmıştır. Sonraki dönemler de mezar, At Evliyası olarak bütün İstanbul'a yayılmıştır. Sancılı atların, şifa bulmaları ümidiyle bu mezar etrafında üçer defa dolaştırılmaları bilinen bir husustur. Bu uygulamada hasta atların ziyaretlerini kolaylaştırmak için bahçe içindeki kabir taşı, yerinden sökülümüş ve bahçe duvarına dayandırılmıştır.

5. *Balcı Baba [Kovacı Dede] Türbesi*: Tabaklar Camii civarında, Balcı Yokuşu Sokağı üzerinde bulunan türbe, Balcı Baba diye bilinen ve sokağa adını veren Hacı Ahmet Dede isimli zatın adıyla bağlıdır. Himmetzâde Tekkesi olarak bilinen dergâhın şeyhi olan ve 1140 [1728] tarihinde vefat eden Hacı Ahmet Dede, Kovacı Dede ismiyle de bilinir.

6. *Garip Dede Türbesi*: Türbe, Sultançiftliği Köyü'ndedir. Üsküdar Köy ileri gelenlerinin beyanına göre çok eski bir mücahit Garip Dede altı kardeşiyle bu civarda metfundur. Alemdağı'nda bir kale yaptırdıktan sonra şehit olan Alemdar Baba bu kardeşlerden biridir. Kardeşlerin biri de Samandra Köyü'nde ikisi ise Sait Halim Paşa Çiftliği hudutları içindedir. Diğer üç kardeşin kabirlerinin nerde olduğu meçhuldür. Bu tür söylentilerden Garip Dede'nin, Tur-Hasan Bey'in kardeşi olduğu düşünülebilir.

7. *Hallaç Baba [Gani Efendi] Türbesi*: Toptaşı Caddesi, Kızlar Ağası Çıkmazı üzerinde ve Hallaç Baba Sa'diyye Tekkesi'nin avlu kapısı yanındadır. Butürbe, tekke ve çıkmaz sokak bugün mevcut değildir. Türbede, Hallaç Gani Efendi, tekkenin şeyhlerinden Ali Efendi, Mehmet Emin Efendi, Ahmet Ferit Efendi, İbrahim Zihni Efendi ve kimliği bilinmeyen birinin sandukaları vardı.

8. *Haşim Baba Türbesi*: İnadiye Senti'nde ve meşhur İnadiye Tekkesinin altında bulunan türbede, Bektâşi şeyhi Haşim Baba medfundur. Haşim Baba, Celvetîlik'ten ayrılıp Bektâşi babası olmasından dolayı babası Şeyh Yusuf Nizameddin Efendi'nin türbesine defnedilmemiştir.

9. *Haydar Baba Türbesi*: Haydarpaşa tren istasyonunun hemen arkasında demir yolları arasında bulunan açık türbe, halk arasında, Haydar Baba Türbesi adıyla bilinir. Ancak, türbede Abdullah isimli bir zat medfundur. Türbenin adı Haydar Paşa tarafından yaptırılıp sonradan kendi adı ile anılan 'Hadâik-i Sultaniye'ye ile alakalıdır.

10. *Himmet Dede Türbesi*: Karacaahmet Camii yerinde, bulunan eski Taşçılar Camii kiblesi yönünde ve köşeye yakın bir yerde bulunan türbe, Hoca Mikail bin Mahmud Şirvanî kabrinin karşısında idi.

11. *İskender Baba Türbesi*: Türbe, Ağahamamı semtinde, Dönmedolap Sokak ile Gündoğumu Caddesi'nin birleştiği yerde ve Kaymakçı Tekkesi'nin kiblesi tarafındadır.

12. *Kavsara Mustafa Baba Türbesi*: Çavuşdere Caddesi ile Kartal Baba Caddesi'nin birleştiği yerde ve bugün mevcut olmayan Kavsara Tekkesi Mescidi'nin sol tarafındadır. Türbede, sepet yaptığı için "kavsara" lâkabı ile anılan Mustafa Baba medfundur.

13. *Kefçe Dede Türbesi*: Ahmediye Camii'nin mihrab duvarı önündeki türbe, 947 (1540) yılında vefat eden ve Ahmediye Camii yerindeki ilk mabedin bânisi olan Kefçe Dede'nin kabri üzerine 1722 tarihinde yaptırılmıştır. Halk arasındaki rivayetlere göre, Ahmediye Camii'nin bânisi Tersane Emini Ahmet Ağa, kendisine bir türbe yaptırmak istemiş fakat gördüğü bir rüya üzerine bundan vazgeçerek Kefçe Dede namıyla bilinen Mehmet Dede'nin kabri üzerine görülen bu türbeyi yaptırmıştır.

14. *Korucu Baba Türbesi*: Bugün mevcut olmayan türbe, Gündoğumu Caddesi ile Halk Caddesi'nin birleştiği yerde idi. Ahmediye Meydanı'na bakan bu açık türbenin etrafı, alçak bir duvar ve parmaklık ile çevrilmişti. 1930 tarihinde yol genişletilirken kaldırılıp, kemikler Gizlice Baba Türbesi'ne nakledilmiştir. Gerçek ismi unutulmuş olan Korucu Baba'nın kimliği hakkında bugün için bir bilgi yoktur.

15. *Nakkaş Baba Türbesi*: Türbe, Nakkaş Baba Mezarlığı'nın caddeye açılan üç kapısından, Beylerbeyi tarafındaki merdivenli kapıdan girildiğinde, merdivenler bitmeden sol tarafta asırdide bir servinin gölgesindedir. Fatih devri sanatkârlarından bir zat olan Baba Nakkaş, "üstad-ı muazzam" idi. Tam ismi, "Mehammed ibni Şeyh Bayezidü'sşehir bi-Baba Nakkaş"tır. Baba Nakkaş diye anılan bu zat Şeyh Bayezid'in oğlu Mehmed'dir. Fatih, Çatalca yakınlarında bulunan bir köyü bu zata vermiştir. Bundan on sene sonra Baba Nakkaş bu köye bir cami yaptırarak burasını vakfetmiş ve köy bundan sonra onun adı ile anılmaya başlamıştır.

16. *Sütbaba Türbesi*: Kapıağası semtinde, Karacaahmet Sultan Türbesi'nin arkasındaki türbe Nuhkuyusu Caddesi'ne açılan bir çıkmaz sokağın sol tarafındadır. Set üzerindeki bu açık türbenin içinde Selim Sultan Dede ile Nenesi Dede'ye ait iki kabir vardır.

Sonuç

Kitabî/resmî İslam'ın belirlediği ziyaret ve kurallar olmasına rağmen halk arasında bu kurallara sıkı sıkıya bir bağlılık pek söz konusu değildir. Bununla beraber bu tür ziyaretlerde mümkün olduğunda dikkat ve özen gösterilir. Anadolu'da bu uygulamalar yer yer farklılıklar gösterse de temel manada belli niyetlerle yapılıyor olması ortak bir yan olarak ortaya çıkar.

Yatırlara adak adamak, ona bir dileğin gerçekleşmesi için başvurmaktır. Adayan kişi bu eylemiyle yatrın kendisiyle Tanrı arasında bir çeşit aracılık yapacağına inanır. Dileği gerçekleşince adağını, yatra aracılığı karşılığı verdiği sözü, yerine getirir. Adak kurban ise bir hayvan kesip fukaraya dağıtır, bir bağış ise onu türbeye veya bekçisine verir, bir eylem ise (Kur'an okuma, namaz kılma gibi) onu yerine getirir.

Bilindiği gibi İstanbul'un hemen her mahallesinde bir türbe ve bu türbede yatan bir veli, bir baba, bir dede, bir şeyh veya şehit vardır. Şehir halkı bu kişileri koruyucu, kurtarıcı, yardımcı telâkki etmiş ve bunların etrafında bir kült oluşmuştur. Dolayısıyla başı dara düşen halktan insanlar yüzyıllarca bu kişilerden medet ummuştur. Bu medet umma keyfiyeti ile halk bazı maddî fedakârlıklarda bulunmak zorunda kalmış, herkes «adak» adı altında bu türbelere hediyeler götürmüş, bu hediyelerden faydalananlar da yalnız türbedarlar, şeyhler ve dervişler olmuştur. Burada sadece Üsküdar semtinde yer alan kimi manevî şahsiyetlere işaret edilmiştir. Yukarıda adları sayılan bu manevî şahsiyetlere-in türbe ve merkatları da İstanbul halkının eskiden sık sık ziyaret ettikleri, dileklerde buldukları, adaklar götürdükleri makamlardır.

Bugün türbelere yatan velilere, şeyhlere, şehitlere inanan ve bağlananların sayısında yer yer azalmalar kadar, artışlar da görülmektedir. Bu bakımdan, bu manevî şahsiyetlere saygı gösterenlerin sayısı kesin olarak tayin edilebilir mahiyette değildir. Zira en modern toplumlarda bile mitik düşüncenin yeri vardır. İnsan ve toplumun manevi alanın doldurulmasına dair boşluk hep kendini göstermiştir. İşte normal hayatın seyri içinde darlık veya zorluk içinde kalan insanlar hayallerini beklentilerini gerçekleştirmek maksadıyla geleneksel yolla öğrendikleri bu manevî şahsiyetlere başvurma pratiklerini sürdürmektedirler. Bu uygulamaların özünde bu manevi alanda görülen boşlukları doldurulma ihtiyacına yönelik uygulamalar olduğunu görmek zor olmasa gerekir.

Bu türbelere her türden dilek, istek ve murat için başvurulur. Türbeleri ziyaret edenler ve orada metfun bu manevî şahsiyetlerin ruhundan medet umanlar isteklerine kavuşunca mum, zeytinyağı ve bunlara benzeyen şeyler getirerek borçlarını ödemiş olurlar. Türbeyi dışarıdan ziyaret edenler de, pencere parmaklıklarına bez bağlarlar ve eskiden bağlanmış bezlerden bir kaçını çözüp atarlar. Ayrıca bu uygulamalarda Kur'an-ı Kerim adayan veya uzaktan dua eden insanlar da göz önüne alındığında, söz konusu uygulamaların oldukça kalabalık bir yekûn tarafından yaşatılmakta olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Kaynaklar:

AKPINAR, Turgut, (1986), "Din Sosyolojisi Açısından Halk İnanç ve Tarikatları ve Tarikatların Doğusu Hakkında Düşünceler", **Türk Folkloru**, 87: 345.

BALAMAN, Ali Rıza, (1983), *Gelenekler Töre ve Törenler*, İstanbul: Betim Yayınları.

BAYRI, Mehmet Halit, (1947), *İstanbul Folkloru*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

BORATAV, Pertev Naili, (1984), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

ÇELİK, Ali, (1995), *İslam'ın Kabul ve Reddedtiği Halk İnançları*, İstanbul: Beyan Yayınları.

ÇÖĞENLİ, Sadi M.-Ali BAYRAM, (1973), *Erzurum'da Bulunan Meşhur Ziyaretgâhlar ve Kabir Ziyaretinin Adabı*, Ankara: Sevinç Matbaası.

GÜNAY, Ünver, (2003), "Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dinî Ziyaret Yerleri", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15, 2: 5-36.

İNAN, Abdülkadir, (1987), "Müslüman Türklere Şamanizm Kalıntıları" *Makaleler ve İncelemeler I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İNAN, Abdülkadir, (1972), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KAFESOĞLU, İbrahim, (1980), *Eski Türk Dini*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları

KALAFAT, Yaşar, (2002), *Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları I*, Ankara: Kültür Bakanlığı.

KALAFAT, Yaşar, (2005), *Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları II*, Ankara: Babil Yayınları.

Kaşgarlı Mahmud, (1992), *Divanü Lügati't -Türk I* [Tercüme: Besim Atalay], Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Musahipzade Celal, (1946), *Eski İstanbul Yaşayışı*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

OCAK, A. Yaşar, (1992), *Kültür Tarihi Olarak Menakıbnâmeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

OCAK, Ahmet Yaşar, (1984), *Türk Halk İnançlarında Evliya Menkabeleri*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

ÖZKAN, Ali Rafet, (2003), *Dinlerde Kurban Kültü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ŞEŞEN, Ramazan, (1960), "Eski Araplara Göre Türkler", **Türkiyat Mecmuası**, XV, 11-36.

TEZEL, Naki, (1969), *Türkiye Folklor ve Etnografya Kılavuzu*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

TURAN, Osman, (1946), "Türkler ve İslamiyet", **AÜDTCF Dergisi**, IV: 457-485.

YILDIZ, Hakkı Dursun, (1981), "İslamiyet ve Türkler", **Diyanet Dergisi - Hicret Özel Sayısı**:- 285.

YURDAYDIN, Hüseyin G. (1981), "Türk İslam Kültürüne Giriş", **Diyanet Dergisi**, -Hicret Özel Sayısı:- 249-285.